Pohledy do historie templářského řádu

aké vlastně byly okolnosti založení řádu? Ve 2. polovině 11. století se ocitl křesťanský svět ve smrtelném nebezpečí. V letech 1076 – 1077 seldžúčtí Turci obsadili Sýrii, zmocnili se svatého města Jeruzalém a zhanobili Svatý hrob. Půlměsíc triumfoval v celém východním a jižním Středomoří. Roku 1085 padla Antiochie a Byzantská říše se ocitla ve velkém nebezpečí. V roce 1086 přispěchali afričtí Maurové na pomoc Maurům španělským a křesťanské armádě připravili u Zallacy krvavá jatka. Křesťanská Evropa se dostala do mohutných kleští. Proto papež Urban II. vyslyšel žádost byzantského císaře a na koncilu v jihofrancouzském Clermontu vyhlásil v roce 1095 křížové tažení pro dobytí Svaté země z rukou „nevěřících“.

První křížová výprava se tak stala protiofenzívou proti islámu, který hrozil křesťanské civilizaci zkázou. Po neúspěšné předehře nedočkavých, vojensky nezkušených houfců chudých vedených kazatelem Petrem Poustevníkem a rytířem Gautierem Bezzemkem ještě téhož roku, vyrazily na výpravu v následujícím roce 1096 profesionální armády rytířů. Velitelem lotrinských a německých rytířů byl dolnolotrinský vévoda **Godefroy z Bouillonu** – pozdější první jeruzalémský „král“ (tento titul však nepřijal, označil se za **ochránce Božího hrobu**), velitelem normanských rytířů byl normanský kníže z jižní Itálie Bohemud z Tarentu, velitelem královských francouzských rytířů byl bratr krále Filipa I. Hugo z Vermandois (mimochodem – král Filip I. měl v té době úplně jiné starosti a na výše uvedeném koncilu byl pro cizoložný poměr vyobcován z církve), velitelem jihofrancouzských rytířů byl vládce jižní Francie hrabě Raimond z Toulouse. Tato druhá část první křížové výpravy dosáhla vůbec největších územních zisků ze všech křižáckých tažení. Dne 14. července 1099 dobyli křižáci svůj hlavní vytoužený cíl – **svaté město Jeruzalém**. Útok, který započal už v noci předešlého dne, řídil Godefroy z Bouillonu a jeho rytíři jako první překonali hradby. Právě z družiny Godefroye z Bouillonu pocházeli i rytíři, kteří později založí **první, nejslavnější a nejmocnější rytířský řád – řád templářský**. (Pozor! Řád špitálníků – johanitů byl sice založen dříve, nikoli však jako rytířský; pozn. autora). První jeruzalémský král založil ještě v roce 1099 na pahorku Sion u Jeruzaléma na troskách byzantské baziliky „Matka všech církví“ zvláštní opatství – tzv. opatství sionské, což byl ale ve skutečnosti řád, dnes

lem a Jeruzalémské království dozná za jeho vlády největšího rozmachu).

Dále se dějí věci (jak se nakonec u templářského řádu stane zvykem) pro historiky nepochopitelné, kronikáři (např. Vilémem z Tyru) však doložené. Uzavřené bratrstvo nejen že devět let nepřijímá nové členy (až na jedinou výjimku – v roce 1125 se k nim připojil hrabě Hugo z Champagne, když se vzdal panství, manželky i dítěte a zavázal se poslušností ke svému někdejšímu vazalovi; jak důležité muselo být poslání, když jeden z nejmocnějších leníků Francie neváhá učinit takové kroky), ale dokonce se nezúčastňují ani žádných bojů. Přitom král Balduin II. určitě každého schopného rytíře potřeboval. V roce 1119 a 1120 podnikl tažení proti Antiochii, 1121 a 1122 proti severní Sýrii, v roce 1123 byl zajat, osvobozen Armény, opět zajat a propuštěn za královské výkupné, v roce 1124 dobyl po obléhání Aleppo …, ale osm (resp. devět) rytířů bylo po celých devět let viděno buď v Šalamounově chrámu, nebo se vůbec neukazovali. Až náhle – údajně „všichni vyrazili koňmo z města neznámo kam“ a tajně se činili v jiné části Svaté země. Už tehdy bylo naprosto viditelné, že osm, posléze devět rytířů tam nepřijelo (zatím) hlídat cesty a ochraňovat poutníky. Zcela evidentně tvrdě pracovali v troskách Šalamounova chrámu (např. lokalizovali někdejší nebývale rozsáhlé, tehdy však zavalené, konírny krále Šalamouna a celé je odkryli), cosi hledali a nakonec **našli**.

V roce 1126 (1127) vysílá Hugo z Payns zpátky do Francie s dopisem pro Bernarda Andrého (Bernardova strýce), Gondemara a další čtyři rytíře Templu. V Clairvaux je Bernard už toužebně očekává. V dopise, ve kterém je především zpráva o splnění poslání, je mj. i prosba, aby jim Bernard pomohl získat „apoštolský souhlas“ papeže Honoria II., napsal pojednání o potřebě mnichů – vojáků. Bernard pak neprodleně napsal tři dopisy: papeži, francouzskému králi a čekajícím rytířům. Jakmile dopis do Svaté země dorazil, vydali se rytíři (až na tři, kteří v Templu setrvali) pod vedením Huga z Payns na cestu do hlavního města hrabství Champagne Troyes. Právě sem byl v lednu 1128 (který ovšem pravděpodobně odpovídá lednu 1129 podle moderního datování) svolán provinciální koncil, jenž měl za cíl projednat žádost templářů, jak ji podali Hugo z Payns, jeruzalémský král Balduin II. a svatý Bernard. (Jen považte, na založení – vlastně už jen oficiální potvrzení řádu se schází církevní koncil! V historii nenajdeme podobný případ.) Zúčastnili se jej četní arcibiskupové, biskupové a opati. Papeže Honoria II. zastupoval jeho legát. Na příkaz papeže Honoria II. a jeruzalémského patriarchy Štěpána měla být řádu sepsána řehole a papež určil templářům i zvláštní oděv – prosté bílé roucho. Řád zde byl oficiálně stvrzen a založen a Hugo z Payns (svatým Bernardem oslovovaný „můj nade vše milovaný Hugo“), který sem též dorazil, potvrzen prvním velmistrem. Svatý Bernard sestavil novému řádu regule (neobyčejně přísné) a pro jeho podporu sepsal pojednání **De laude novae militae** (Ke chvále nového rytířstva). „Jděte šťastní, jděte poklidní,“ řekl jim svatý Bernard, „…zažeňte s neohroženým srdcem nepřátele kříže Kristova, naplněni jistotou, že ani život, ani smrt vás nebudou moci vyloučiti z lásky Boží, která jest v Ježíši. V každém nebezpečí si opakujte slova: *Živí či mrtví, patříme Pánu…* Slavní, kdo zvítězí, šťastní, kdo se stanou mučedníky!“ První pozemek, který templáři dostali darem, je v Troyes, kde zakládají svůj první evropský dům.

„Zakládající“ rytíři byli evidentně do Svaté země vysláni svatým Bernardem za splněním výjimečného tajného úkolu. Z dnešního hlediska

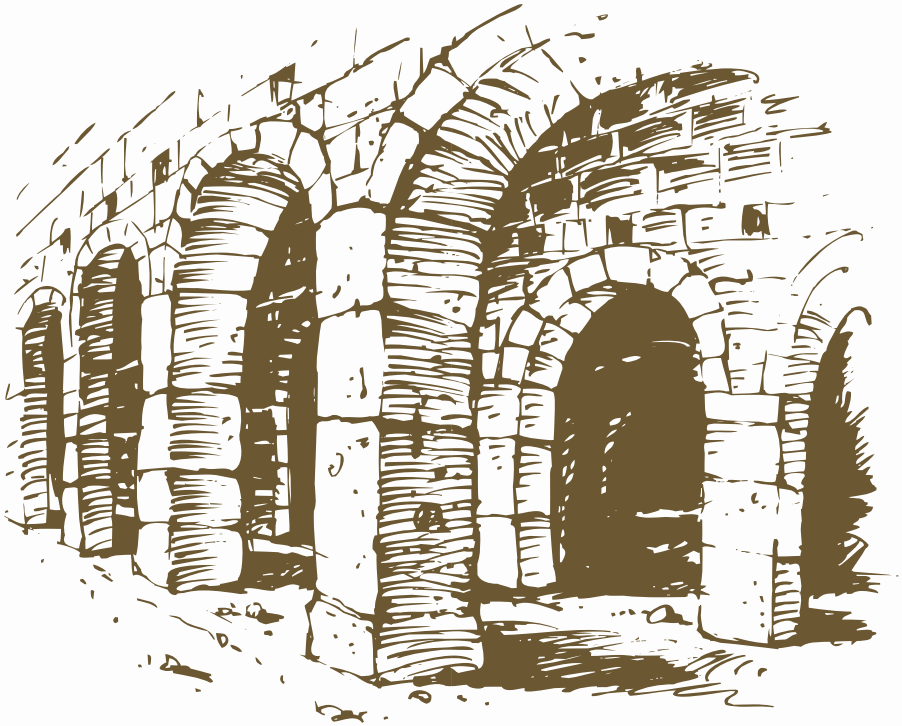

■ „Šalamounovy konírny“ v podzemí Šalamounova chrámu. Templáři zde později měli až 1000 koní.

král Jakub II. v roce 1317 pro bývalé templáře montéský řád (Vojenský a rytířský řád Naší milé Paní z Montésy), když předtím „zabral“ templářský majetek až po nespočetných papežových upomínkách a unavujících výměnách poslů. Příznivě nakloněni templářům byli i další evropští panovníci, i na Východě král kyperský. Papežovu bulu *Pastoralis praeeminentiae solio* z listopadu 1307 však nakonec během roku 1308 neochotně respektovali všichni. A neochotní nebyli pouze panovníci světští! Papežově vůli se v tomto případě vzpírali často i arcibiskupové a biskupové. Jedním z takových čestných byl i náš tehdejší arcibiskup, arcibiskup mohučský, Petr z Aspeltu. Svědčí o tom nejen dopisy papeže arcibiskupovi z r. 1310, ale i zápisy dobových kronik (z našich např. Kronika Františka Pražského a zvláště

■ Insignie dnešního profesního rytíře řádu rytířů Kristových

Zbraslavská kronika v části cisterciáckého opata Petra Žitavského). Známá je i historka o protestujících německých templářích z doby těsně před koncilem ve Vienne. Tehdy předstoupilo v Mohuči před arcibiskupa Petra z Aspeltu dvacet templářských rytířů se všemi hodnostními atributy vedených zemským komturem (? velkopreceptorem) Porýní, říšským hrabětem Hugem. Soudobá kronika tehdy zaznamenala: *„Arcibiskup Petr z Aspeltu si muže prohlédl a ačkoli bylo viděti, že jsou schopni i násilných činů, vyzval zdvořile komtura, aby se posadil a v klidu přednesl svoji žádost. „K těmto rytířům a ke mně se doneslo,“ prohlásil komtur silným hlasem, „že papežským nařízením byl svolán koncil, aby zničil náš řád. Jsme obviňováni, jak se tvrdí, z těžkých zločinů a hříchů, které by zahanbily i pohany. Bylo by pro nás velmi bolestné, ba nesnesitelné, kdybychom je měli všechny jen vysloviti. Vznášíme stížnost, že tito skvělí rytíři mají býti odsouzeni, aniž by je kdo předtím vyslechl. Veřejně prohlašujeme, že naši řádoví bratři, kteří pod záminkou zmíněných zločinů byli odsouzeni k smrti upálením, všichni bez výjimky přes mučení a smrt lhali.““* Při druhém slyšení, k němuž se dostavilo už 38 rytířů a jedenáct vysoce postavených osob, zprostil arcibiskup Petr templáře všech obvinění.

Podobně se k templářům přistupovalo i v zemích Českého království. Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic o tom na poč. 17. století v /89/ píše: *„V Německu a v Čechách nebyli templáři vražděni. Když dokázali svou nevinu, dostalo se jim svobody a mohli vstoupit do jiného řádu.“* Podobně píše např. Balbín ve 2. pol. 17. stol. v /7/: *„Rok 1312 byl krvavý, … Německo* (v ně zahrnuje i země Českého království)*, kde jeho (řádu) pronásledování začalo velmi časně, neprolilo žádnou krev, neboť rytíři byli z vlivných rodů té země. Král Jan (Lucemburský) stáhl několik hradů a tvrzí přes 20 počtem ke královské komoře; několik jiných majetků stáhli na sebe páni pocházející z rodů dárců v duchu darovacího práva a ještě další obdrželi ti, kteří z řádu vystoupili, zatajili se a majetky tyto na své potomky odkázali. … Co se stalo s moravskými majetky řádu, o tom žádné konkrétní zprávy nemáme, ale zdá se, že se jich zmocnily soukromé osoby* (porov. např. Čejkovice, Templštejn). *Okolnost, že právě v té době r. 1312 zahájil král Jan polní tažení proti několika moravským pánům, kteří ze svých hradů ohrožovali okolní kraje loupežením (odkaz na Zbraslavskou kroniku), dává prostor domněnce, že to snad mohly býti bývalé majetky templářů.“* Podobná jako na Moravě byla situace i v sousedních Rakousích. *„I v Rakousku místní vévodové všemožně projednávání templářských „zločinů a hříchů“ protahovali.“*, píší např. Fiebagovi /69/. A Horký /100/ upřesňuje: *„Majetky řádu v Rakousích… byly zabrány rakouskými vévody, syny císaře Albrechta a zčásti i svévolně rozdány (odkaz na II. díl Hormayrova Archivu pro jižní Německo /v Pojednání o právu na navrácení majetku původnímu majiteli nebo panovníkovi, když nejsou dědicové/ a Archiv pro geografii, historii, státnické a válečnické umění z r. 1814).“* Zřejmě nejdéle se v našich zemích udrželi templáři v Lužici. Horký o tom v /100/ píše: *„V jiných německých zemích se templáři ještě nějaký čas udrželi. Tak např. v Marce braniborské (pod ochranou markraběte Waldemara) a ve Zhořelci v Horní Lužici se udrželi až do r. 1318, kdy teprve byly jejich statky předány řádu johanitů (odkazy na Buchholze /33/ a Dresdner gelehrte Anzeigen 1749).“*

A co obyčejní templáři? Ti, které soud neshledal vinnými v zemích, kde byli perzekuováni, stejně jako ti, kteří žili momentálně v zemích, kde nijak postihováni nebyli, např. u nás, se směli připojit k johanitům, příp. se stát členy jiného církevního řádu, někde i směli zůstat dožít v určených bývalých templářských řádových domech a dokonce obdrželi penzi z části bývalého řádového majetku (podle pověstí, příp. dalších nedoložených zpráv či pouhých indicií by takovými místy v naší „provincii“ mohly být např. v Čechách Dobříš, na Moravě Starý Cimburk, v Rakousích takřka určitě Kronberg aj.).

■ Kostel sv. Petra a Pavla v rekonstrukci, prováděné svépomocí místních občanů v obci Dolany (Plzeň sever), vlevo jeden ze zajímavých mezních a smírčích kamenů u Deštné na Vysočině.

k západu slunce po levý straně když se těmi dveřmi do kostela vchází, on Václav Hájek v sobotu dne 19. března v sklípku jednom, na němž se hrobový kámen spatřuje, pohřben byl; což potvrzuje blíž tohoto hrobového kamena na zdi v tom kostele visící dřevěná tabule, na níž jeho podobizna před obrazem Krista Pána i také sv. Ondřeje v kanovnickým oděvu klečící, při němž se také jeho erb nachází, jest vymalována. Podobně na tý tabuli nachází se tento hrobový dvojí latinský nápis, který jsem sám z tý tabule vypsal:

Epitaf ctihodného kněze, pana Václava Hájka z Libočan atd., pohřbeného zde 19. března léta Páně 1553.

… Čí péčí a snažnou prací Kronika česká jest sepsána, nikdá tak velká ona nebyla vůbec vydána, jeho tělo, kněze Václava Hájka, tuto odpočívá, duše jeho v tvém lůnu, Kriste Pane, ať přebývá!“

Od Hájka pak čerpali další, leckteří obohatili jeho informace dalším bádáním, nejčastěji o údaje získané z kronik farností, obcí atp. Podívejme se alespoň ve stručném přehledu, kdo jsou oni další, kdož nám o působení templářského řádu u nás podávají informace. Zabývati se budeme toliko těmi díly, jež mají význam pro dějepisectví (byť mnohdy okrajově) templářů. Pomineme-li nedůležité zmínky Hájkových předchůdců, s ohledem na templáře však takřka „současných“ kronikářů Pulkavy /214/, mistra svobodných umění, později chudenického faráře, a Neplacha /178/, opata opatovického kláštera, je třeba z následovníků upozornit na následující dějepisce:

Jan Skála z Doubravky – Dubravius

(1486 – 1553)

Olomoucký biskup, humanista, diplomat a historik. Svou kroniku Historiae regni Boiemiae … (Historie království Českého …, 33 knih; 1552) /56/ dovedl až do své doby. Její latinská forma umožňovala, že byla několikrát vydána

XXIII

1292, 7. dubna, Brno

Ve jménu svaté a … Trojice. Paní Budiše (Budsca) se svým synem Vítkem z Loučky prodávají za 155 hřiven stříbra **bratru Ekchovi**, **komturovi a křižovníkům z Čejkovic** (fratri Ecchoni, commendatori et cruciferis de Cheycowicz), **ves Šenstráz** (villam Schonstraze; ? Senorady). Pokud by ovšem nemohli (prodávající) zajistit křižovníkům všechnu svobodu (dostát pro nějakou překážku svému závazku), zastavují jim **ves Hrušky** (villam Pyrboums).

Latinsky, 9 pečetí

SÚA: ŘM-L č. 1887; RBM II, č. 1570; CDM IV, č. 304

XXIV

1292, 15. července, Nejdek

Bratr Ekko, komtur templářského domu v Čejkovicích (frater Ekko, domus templariorum de Schawicz comendator) vystupuje jako svědek rozhraničení ve sporu velehradského cisterciáckého kláštera a Siegfrieda (Žibřida) Sirotka z Nejdku o pozemky (les a luka) mezi klášterní vsí Přítlukami a hradem Nejdkem (k němu příslušející statek začali neoprávněně užívat Sirotkovi úředníci). Listinu o průběhu rozhraničení vydává Siegfried (Žibřid) Sirotek z Nejdku a pečetí společně s Ekkem, který použil pečeti svého společenství (sigilis nostro videlicet et fratris Ekkonis communitas).

Latinsky, dvě pečeti nedochovány

CDM IV, č. 306; RBM II, č. 1583 (orig. v MZA Brno ve fondu velehradského kláštera, sg.)

XXV

1292, 29. prosince, Praha

My, Tobiáš (Dobeš z Bechyně), z Boží milosti biskup pražský, všem, kdož tuto listinu shlédnou, zdar a lásku v Pánu … potvrzujeme, že Máří (Marie), hraběnka z Hardeku, vdova po Oldřichu (I.) z Hradce (de Noua domo; z Jindřichova Hradce), a její syn Oldřich (II.) v mé přítomnosti postoupili podací (právo) **kostela ve Stodůlkách** (Stodolok), které jim od dávných časů náleželo, bratrům templářům **v Uhříněvsi** (fratribus cruciferis militiae templi de Hungari villa) spolu s desátky ze dvora a třemi poplužími **ve Stodůlkách** (Stodolok), které mají být kostelu vypláceny i při vysazení dvora jinému, a povoluje templářům kostel spravovat, užívat pro sebe důchodů z něho, avšak i vydržovat z nich vikáře.

Latinsky, 3 pečeti

SÚA: ŘM-L č. 2691; RBM II, č. 1597

■ Erb hrabat z Hardeku

XXVI

1294, 6. května, Oleśnica Mala

Bertram (z Ezbeku)**, komtur (velkopreceptor) templářů pro Německo, Čechy, Polsko a Moravu,** potvrzuje, že se dohodl s rychtáři a sedláky **řádového statku ve Chwalibozicích** (Frauenhein) následovně: Rychtářovi přísluší čtyři od poplatků komturovi osvobozené lány, dále krčma, z které však zaplatí ročně komturovi (v Olešnici) 1,5 marky. Kostel má vlastnit dva lány pro sebe a třetí na udržování kostela a na svíce. Užívací právo k mlýnu obdrží rychtář za jeden a půl marky ročního nájmu komturovi. Mimoto ještě z luk a lesíků, které dříve vlastnil Heřman, ale poté byly výměnou získány, odevzdají (komturovi) z třiceti dvou lánů čtvrtinu hnoje a desátky z dvou měřic pšenice, čtyř měřic žita a šesti měřic ovsa.

Ujednáno po radě a souhlasu bratra Benna a bratra Jana z Cedonu. Jako svědkové vystupují bratr Jindřich řečený z Glappensteinu, dále pak rychtáři z (templářských) **vesnic Kurznie** (Caweraw) Herbusius, **Jutrzyna** (Mergenaw) Žibřid a **Ovczary** (Tempelfeld) Dětřich.

Latinsky

CDS III, č. 2316; (Latinsky v sumáři města Brzeg z r. 1492; též i novodobý přepis ve Vratislavském státním archivu)

XXVII

1294, 25. července, Praha

Závěť – zápis odúmrti Oldřicha (II.) z Nového domu (z Hradce), mj. zde připomíná i donaci z listiny z 29. 12. 1292:

… Já, pán Oldřich z Hradce, věrný služebník krále Václava (II.), odkazuji všechny statky své panovníku pro ten případ, když bych umřel, nezanechávaje mužského dědice … totiž Jindřichův Hradec hrad a město neboliž městečko s celým újezdem a okršky vesnic i jiných držav, jež ku hradu a městu přináleží. K tomu ves trhovou Strmilov se vším příslušenstvím a právy, to však znamenitě si vymiňuji, kdyby se mi narodily manželské dcery, že pan král jim vydá stavu přiměřená věna a je počestně vyvdá. … Z obdarování vyjímám ves Stodůlky s příslušenstvím, neboť jsem ji dal Marii, matce své; a kdybych umřel jí prve, náleží jí a nenechám-li mužského dědice, může ji odkázati, komu bude libost její. … Poněvadž pak můj nebožtík otec, dobré paměti, Oldřich na farnosti křižovníků řádu Německého v Jindřichově Hradci jest pohřben a já, dá-li Bůh, bych chtěl vedle něho odpočívati, na odpuštění hříchů dávám jim ke všem chrámům ať na Moravě neb v Čechách právo patronátní a úplnou spravedlnosť, když bych bez potomka se světa vykročil, jim Křižovníkům řádu Německého, vyjímaje **kostel ve Stodůlkách**, kterýž jsem dal **Křižovníkům Templářským**. …

Latinsky

CDM V, č. 11; RBM II, č. 1656

XXXIV

1302, 30. září, Vídeň

My, **bratr Ek. (Ekko), provinciální komtur (? velkopreceptor) pro Čechy, Moravu a Rakousy, a bratří řádu křižovníků templu domu v Čejkovicích** (frater Ek. commendator provincialis per Bohemiam, Morauiam et Austriam et fratres domus de Shekwitz ordinis cruciferorum de templo). … Nazítří po sv. Michaelu jest tímto smírně urovnán spor o roční plat 48 vídeňských denárů ze **dvora Domvogthof**, ležícího v ulici Domvogtstrasse **ve Vídni** (curia, que vulgariter dicitur Tuemvaitzhoue sita in strata, que dicitur Tuemvoitztraz Vienne), s opatem Vilémem a konventem skotských benediktinů u P. Marie ve Vídni. Plat připadá benediktinům, kteří na oplátku **Ekkovi a řádovému domu v Čejkovicích** (domui nostre in Schekwitz) postoupili plat 45 denárů z **Hensenariovy pekárny v ulici Radstrasse ve Vídni** (de quadam pistrina dicta Hensenarii, sita in strata, que vulgaritur dicitur Ratstraz Wienne) … Na prvním místě svědků je uveden **komtur templářského řádu Siegfrid (Žibřid) z Brna** (Frater Sifridus de Brunna, ordinis nostri Magister) …

Latinsky, 2 pečeti

CDM V, č. 141 (z Wiens Geschichte … 1823 – 1825); RBM II, č. 1938

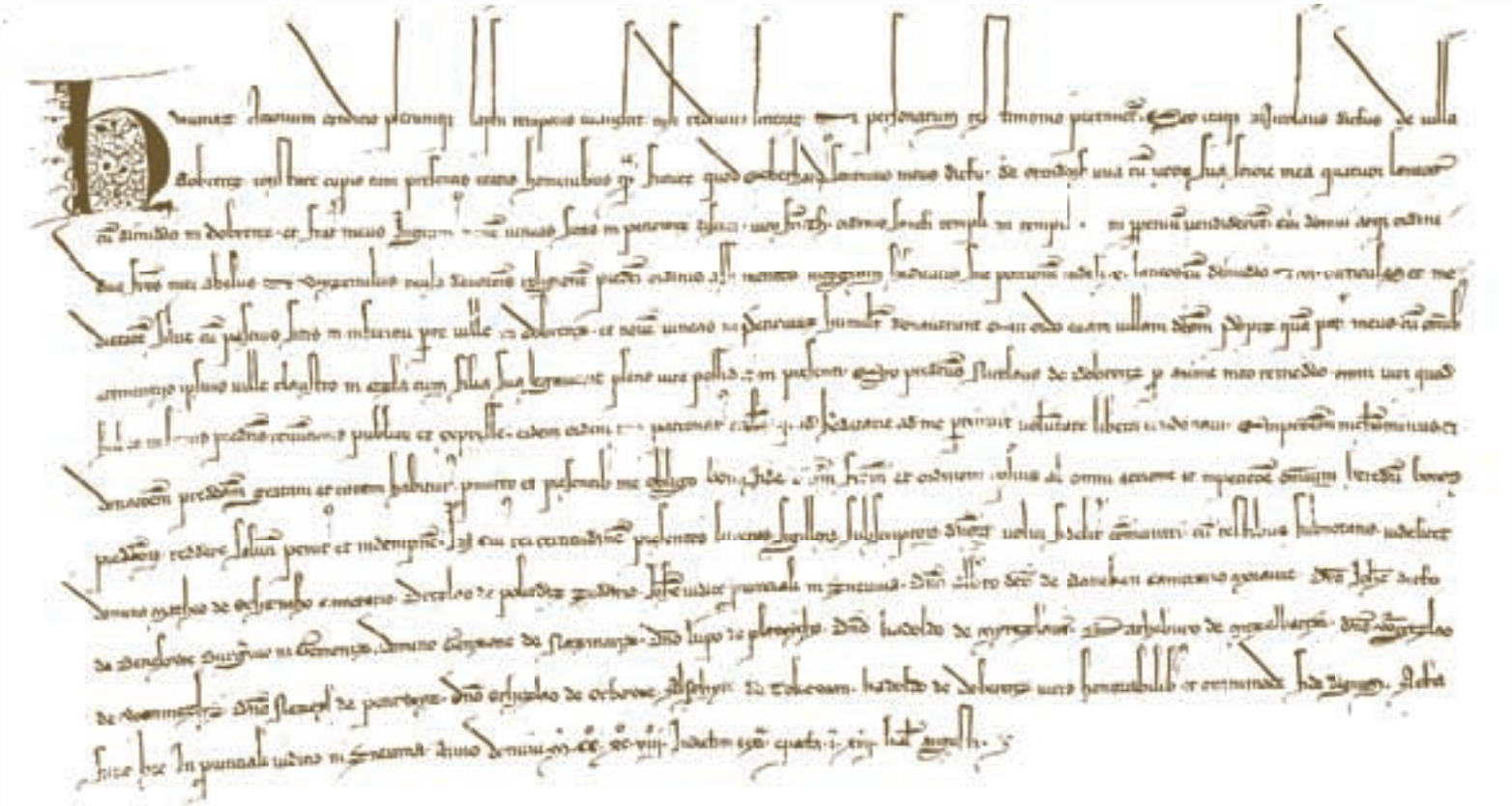

■ Listina č. XXXII z 16. července 1298 (SÚA Praha) – svědectví o prodeji majetku templářům na Templštejně
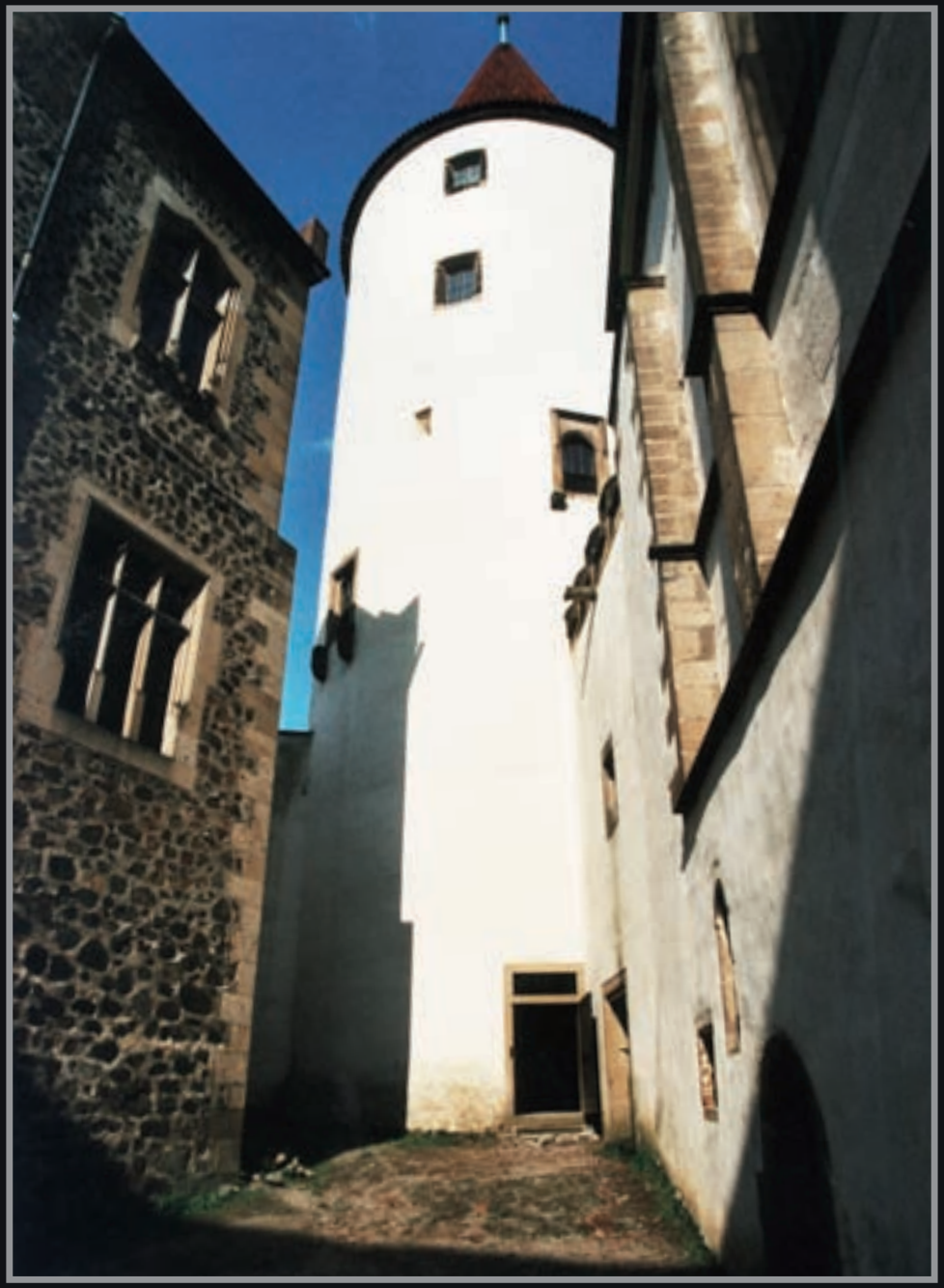
■ S templáři je v Plzni spojován tzv. Říhovský, též templářský dům, který byl zbourán v 19. stol. Stával na rohu nynější Prešovské ulice a náměstí Republiky v Plzni. Vpravo hrad Bezděz, s nímž je také spojováno působení templářů.